

10. Сивухін, Владислав Сергійович. Конституційне право людини і громадянина на невтручання в їх особисте і сімейне життя та його забезпечення органами внутрішніх справ України : автореф. дис ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Владислав Сергійович Сивухін . – Київ : Б.в., 2007 . – 16 с.

11. Ложкин Б. Е. Четвертая республика. Почему Европе нужна Украина, а Украине – Европа / Борис Ложкин; при участии В. Федорина. – Харьков: Фолио, 2016. – 252 с.

Sheliazhenko Y. Principle of personal autonomy in criminal law and in case law of the European Court of Human Rights. *In the article explored principle of personal autonomy in criminal law as individual ability to be responsible for own behavior, free will and freedom of choice, and application of this principle in case law of the European Court of Human Rights.*

Keywords: *personal autonomy, criminal law, European Court of Human Rights.*

ДІЯ В ЧАСІ НОРМАТИВНИХ АКТИВ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ТА ЮРИДИЧНОЇ ПРАКТИКИ

М. Ю. Щирба

У статті проаналізовано основні наукові підходи до визначення меж дії нормативно-правових актів, зокрема, момент введення закону в дію, що є однією з першочергових умов правового регулювання. Визначено позитивні тенденції української нормотворчості в контексті дії в часі правових норм, разом з тим зауважено, що не всі питання залишаються закритими. З акцентовано увагу на необхідності вирішення недоопрацювань в національному законодавстві з даного питання та прийняття Закону України "Про нормативно-правові акти".

Ключові слова: *нормативно-правовий акт, дія в часі, чинність, сила закону.*

Питання про дію в часі правової норми, точне визначення меж дії нормативних юридичних актів є першочерговою умовою правового регулювання. Від його вирішення залежить, який закон буде застосовуватися до конкретних відносин, як будуть здійснюватися його приписи, які обов'язки і права будуть мати сторони у правовідносинах, строки їх здійснення [4, с. 24]. Від визначення моменту вступу в дію нормативно-правового акту в значній мірі залежить ефективність юридичних норм, досягнення цілей правового регулювання, суспільно-політичний вплив права.

Дане дослідження базується на працях українських і зарубіжних філософів і юристів, зокрема, Д. Н. Бахраха, Н. М. Коркунова, І. Г. Оборотова, С. В. Пахмана, Ю. А. Пономаренка та ін.

Як зазначає В. С. Нерсисянц, «дія права – це дія його різноманітних складових норм, які в офіційній формі відображені в нормативно-правових та інших правовстановлюючих актах. Дія цих актів, як і дія встановлених у них правових норм, має свої межі, що визначаються часовими... межами такої дії» [6, с. 186].

На думку В. В. Лазарева, дія права – це «його інформаційний, ціннісно-мотиваційний і безпосередньо регулюючий вплив на суспільні відносини у межах певного простору, часу і кола осіб» [5, с. 136]. Дія права тут вбачається у трьох аспектах, останній з яких – власне правове регулювання – охоплює собою предметну дію; дію в часі; дію в просторі і дію за колом осіб.

Як результат, цілком закономірно, що проблема дії закону в теорії права розглядається в контексті більш широкої проблеми дії права взагалі, оскільки закон є лише одним із феноменів правової реальності.

Однак, не зважаючи на досить фундаментальні дослідження науковцями даного питання, стан сучасної нормативної бази та аналіз законодавчих пропозицій, зокрема проекту Закону України «Про нормативно-правові акти України» свідчить, що не всі питання дії нормативно-правових актів є вирішеними та чітко визначеними цим проектом, а деякі положення видаються суперечливими і свідчать про необхідність їх удосконалення.

Зокрема, одним з таких питань є момент дії закону. На практичну важливість його визначення неодноразово звертається увага в юридичній літературі. Так, Г. Ф. Шершеневич виділяє дві умови життєздатності нормативного акту: оприлюднення правової норми та вступ її в дію [8, 397-403]. Очевидні на перший погляд, ці моменти далеко не завжди розмежовуються правознавцями та

практикуючими юристами. За загальним правилом, в літературі, та й в законодавстві, момент початку дії правової норми ототожнюється з моментом набуття нею юридичної сили.

На думку С. В. Пахмана, необхідність визначення моменту введення правової норми в дію пізніше часу її опублікування має особливе значення в тих випадках, коли нова правова норма «покликана внести зміни в юридичний побут» [7, с. 95-110] і продиктована забезпеченням можливості ознайомлення всіх адресатів зі змістом відповідного нормативного акту. У визначений проміжок часу правова норма не діє. В цьому аспекті обов'язкова сила закону обумовлюється вступом його в дію. Такий період бездіяльності закону, проміжок між його опублікуванням і введенням в дію носить назву *vocatio legis*.

Крім розмежування моментів опублікування правового акту і вступу його в дію тепер вже в українській правовій науці залишається незакритим питання використання й співвідношення понять «дія» «сила» і «чинність», які часто розглядаються як синоніми, що вбачається термінологічним перекидуванням, оскільки «сила» і «дія» – взаємозалежні, але не тотожні поняття. Адже, термінологія законодавства має бути чіткою, однозначною і не допускати синонімії. Тому видається недоцільним використовувати в юридичній науці, а тим паче в законодавстві терміни «чинність», «сила» і «дія» як синоніми.

Виходячи з зазначених позицій, сила закону – це його статична характеристика (встановлюється у порівнянні з тим чи іншим нормативно-правовим актом), «чинність» – динамічна характеристика (об'єктивне існування закону протягом певного відрізка часу), а дія – реальний вплив на суспільні відносини.

Розмежування правових категорій «чинність» та «дія» має місце й у практиці української нормотворчості. Зокрема, деякі закони набирають чинності з дня їх офіційного опублікування, а вводяться в дію пізніше: наприклад, Закон України «Про виконавче провадження» (набрав чинності 28 травня 1999 р., введений в дію з 1 липня 1999 р.), Закон України «Про здійснення державних закупівель» (набрав чинності 30 червня 2010 р., введений у дію 30 липня 2010 р.) [1, 2].

Однак, не дивлячись на зазначені вище позитивні тенденції у вирішенні термінологічних питань та проблемних моментів юридичної практики в контексті дії в часі правових норм не всі вони на сьогодні залишаються закритими. Так, наприклад, відсутній уніфікований підхід до використання понять «чинність» та «дія» закону на нормативному рівні. Слід також констатувати відсутність законодавчого акту, який би комплексно врегульовував питання чинності та дії законів й інших нормативно-правових актів. Частково врегульованими нормативно можна вважати лише питання набрання нормативно-правовими актами чинності та їх державної реєстрації [3].

Верховною Радою України вже неодноразово приймалися, а Президентом пізніше відхилялися Закони України «Про нормативно-правові акти», «Про закони і законодавчу діяльність». Питання дії вирішувалися в них по-різному, категорії «чинність», «сила» та «дія» застосовувалися неоднаково, а визначення поняття «чинність» не було запропоновано в жодному з законів.

Як бачимо, аналіз законодавчих ініціатив із цього питання свідчить про необхідність їх ґрунтовного доопрацювання, що знаходить відгук і в науці, де спостерігається все більший інтерес до проблеми дії закону й спонукає до поглиблення досліджень в даному напрямку.

Література

1. Закон України «Про виконавче провадження» // Офіційний вісник України. – 1999. – № 19. – Ст. 813;
2. Закон України «Про здійснення державних закупівель» від 1 червня 2010 р. № 2289-VI // *Голос України*. – 2010. – № 118.
3. Указ Президента України «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності» від 10 червня 1997 року № 503 (із наступними змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/503/97>
4. Бахрах Д. Н. Действие норм права во времени: Теория, законодательство, судебная практика / Бахрах Д. Н. – М. : Норма, 2004. – 224 с.
5. Лазарев В. В. Теория государства и права. Актуальные проблемы. М., 1992. – 183 с.
6. Нерсисянц В. С. Общая теория права и государства. М., 1999. – 535 с.
7. Пахман С.В. Гражданское право: Общая часть. Лекции. Спб., 1877-1879. Т. 1-2.
8. Шершеневич Г. Ф. Общая теория права. М.: Изд. Бр. Башмаковых, 1911. - 698 с.

Shchirba M. The action of legislative acts: problems of legislative terminology and juridical practice. *In the article analysed basic scientific approaches to the determining limits of legislative acts*

action including the moment of carry a law into effect that is one of the first and foremost conditions of legal adjustment. Determinates positive tendencies of ukrainian normative base, on the other hand, noticed that some questions remains unsettled. Accentuated on the necessity of the solution of defects in the national legislation and the acceptance of the Act of Ukraine "About Legislative Acts".

Keywords: legislative act, action in time, validity, force of the law.

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В СТРУКТУРІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ СУДУ ЯК ОРГАНУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

О. М. Юхимюк

Ключовими структурними елементами правового статусу суду є: правові принципи організації та діяльності судів; правосуб'єктність судів; форми та методи їх діяльності; гарантії діяльності судів; порядок їх утворення та припинення діяльності. Юридична відповідальність в структурі правового статусу суду як органу державної влади практично відсутня.

Ключові слова: суд, правовий статус, юридична відповідальність

В сучасній юридичній літературі увага переважно приділяється структурі правового статусу індивіда, тоді як структура правового статусу органу державної влади розглядається рідше. Однак, застосування категорії «правовий статус» стосовно національних меншин, об'єднань громадян, засобів масової інформації, органів державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою та адміністративно-територіальних одиниць, дозволяє зробити припущення про певні спільні елементи їх структури. На основі цього доцільно застосовувати аналогію при аналізі структури правового статусу суду як органу державної влади.

В структурі правового статусу різних суб'єктів владних відносин, заснованих на правових нормах, виокремлюють наступні елементи: порядок формування та припинення діяльності; компетенція (функції та повноваження); правосуб'єктність; принципи організації та діяльності; юридичні гарантії; юридична відповідальність тощо.

Безумовно кожен з вищенаведених елементів є важливим, а всі вони у своїй сукупності покликані відображати юридичну природу правового статусу того чи іншого носія владних повноважень. Ключовими структурними елементами правового статусу суду є: правові принципи організації та діяльності судів; правосуб'єктність судів; форми та методи їх діяльності; гарантії діяльності судів; порядок їх утворення та припинення діяльності.

Окрему дискусію викликає віднесення юридичної відповідальності до структури правового статусу суду. Питання юридичної відповідальності органів влади, в тому числі судів, є актуальним і з точки зору побудови демократичної соціальної правової держави, і з позицій структури правового статусу судів.

Досить часто суди визнаються суб'єктами правовідносин, пов'язаних з юридичною відповідальністю, в контексті здійснення ними цивільного, кримінального, адміністративного чи господарського судочинства. Проте визнання за судами статусу суб'єкта юридичної відповідальності, тобто суб'єкта, до якого можуть бути застосовані заходи державного примусу організаційного, майнового, фінансового чи іншого характеру за неправомірні дії чи бездіяльність, практично відсутнє.

Оскільки суди виступають носіями державної (судової) влади, їх юридичну відповідальність можна розглядати як юридичну відповідальність суб'єктів владних повноважень. Проте, в теорії права та в галузевому законодавстві про безпосередню юридичну відповідальність судів не йдеться, при цьому увага акцентується лише на юридичній відповідальності суддів зазначених судів.

Одним з ключових принципів юридичної відповідальності є принцип законності, який полягає в тому, що юридична відповідальність настає за наявності складу правопорушення, за фізичні діяння, за суспільно шкідливі, і як правило, винні діяння, вчинені деліктоздатною особою, за юридично заборонені діяння, тобто за діяння, що суперечать природі права і букві закону, за власні діяння правопорушника, відповідно до процесуальних норм, за рішенням компетентних органів, котрі визначені законом [1, с. 466].